

Αστυγραφίας κατάλογος

Του
ΚΩΣΤΑ ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΥ

ΣΥΡΑΓΩ ΤΣΙΑΡΑ (επιστ. επιμ.), *Αστυγραφία: Η ζωή της πόλης τις δεκαετίες 1950-1970*, κατάλογος έκθεσης, Εθνική Πινακοθήκη - Μουσείο Αλέξανδρου Σούτου, σελ. 304

Hέκθεση *Αστυγραφία* στην Εθνική Πινακοθήκη έφτασε στο τέλος της. Κατά την αρχική λειτουργία της, κατατοπιστικό και όχι μόνο, υπήρξε το κριτικό άρθρο του Δημήτρη Τρίκα, σε αυτές τις σελίδες («Αναγνώσεις», 23/7/2023). Το παρόν μπορεί να αναγνωστεί και σε συνομιλία μαζί του. Αξιομνημόνευτη πρωτοβουλία ήταν η οποία, εστιάζοντας στο φαινόμενο της αστυφιλίας κατά τις δεκαετίες 1950, 1960 και 1970, στις απεικονίσεις της, τη στιγμή μάλιστα που εκτυλισσόταν, μεταξύ άλλων αποτελεί και μια περιεκτική εισαγωγή στην τέχνη στην Ελλάδα μετά τον πόλεμο. Συμπεριλαμβάνει ισότιμα πολλές από τις ουσιώδεις της εκφάνσεις, σε ορισμένες από τις οποίες η Πινακοθήκη δύσκολα άνοιγε τις πόρτες της παλαιότερα. Ό,τι απομένει για το παρόν και το μέλλον είναι ένας καλαίσθητος κατάλογος. Έχει άραγε κάποια αυθυπαρξία, τη δική του αυτονομία αναλογικά με όσα είδαμε; Πολύ περισσότερο, όταν δεν περιέχει μονάχα αναπαραγωγές των έργων που παρουσιάστηκαν αλλά επιπλέον κάποια καινούρια κείμενα για το εν λόγω χρονικό διάστημα αστικοποίησης της χώρας. Αν στεκόμασταν αποκλειστικά στα δεύτερα θα δίναμε μια μάλλον θετική απάντηση.

Στο δικό της π Διευθύντρια της Πινακοθήκης Συραγώ Τσάρα δεν αρκείται στην ανάπτυξη του σκεπτικού της επιμέλειας της έκθεσης ή σε μια κειμενική ξενάγηση σε αυτήν, αλλά επεκτείνεται στην, έστω περιληπτική, καταγραφή αρκετών δεδομένων της εποχής. Ξεχωριστό ενδιαφέρον έχουν οι μακρές αναφορές της στη μεταφορά τους από τον συγκαρινό τους κινηματογράφο, ακόμα και στις πλέον «εμπορικές» του εκδοχές. Η συνέκθεση καλλιτεχνικών έργων και κινηματογραφικών αποσπασμάτων συνιστά, άλλωστε, μία από τις βασικές πρωτοτυπίες της έκθεσης. Υστερά ο Αντώνης Λιάκος εξετάζει συνοπτικά τα επεισόδια της αλλαγής στη όψη των πόλεων, μαζί της και στη συμπεριφορά των κατοίκων, τις νέες μορφές καθ' ύψος κοινωνικής διαστρωμάτωσης, τις ευρύτερες μετατοπίσεις στις δομές της κοινωνικότητας, την προέλαση νέων καταναλωτικών συνηθειών με τις νέες οικιακές συσκευές και την IX αυτοεκπλήρωση, μια συνολική δηλαδή «μεταμόρφωση της ζωής», όπως την ονομάζει. Ο Ορέστης Ανδρεαδάκης αναδεικνύει το πώς ο μεταπολεμικός εκσυγχρονισμός, η μοντέρνα επίπλωση ή ακόμα και η αμερικανική οικονομική βοήθεια αναπαρίστανται στην ταϊνία *H θεία από το Σικάγο*. Τέλος, η Ελπινή Μεϊντάνη αναφέρεται στον τρόπο που οι παραπάνω μεταβολές διακρίνονται σε φωτογραφικές συλλογές, κυρίως του Στέλιου Καστράτη, της Μαρίας Χρουσάκη και του Δημήτρη Χαρισιάδη, μέρος των οποίων επίσης συγκαταλέγεται στην έκθεση, παράλληλα και στη λογική επιλογής των κινηματογραφικών αποσπασμάτων εκεί.

Όπως εύλογα επισήμανε ο Δημήτρης Τρίκας, η μνεία στις πολιτικές διώξεις και στην ψυχροπολεμική «καχεκτική δημοκρατία» απουσίαζε από την έκθεση. Όμοια και στον συνοδευτικό κατάλογο η κινητήριος πολιτική, ιδεολογική και ιστορική συνθήκη που επιταχύνει τις κάθε λογίνης διεργασίες και τις εν λόγω εξελίξεις κάνει την εμφάνισή της μονάχα υπαινικτικά. Κρύβεται στα έργα των Νέων Ελλήνων Ρεαλιστών και της Άσπας Στασινοπούλου, στις απεικονίσεις των απεργιών ή στην τραβηγμένη από τα τότε γραφεία της Αυγής στην οδό Σταδίου φωτογραφία του Στέλιου Καστράτη, με το ανίσυχο πλήθος να κατηφορίζει προς την Ομόνοια, για έναν απροσδιόριστο λόγο σε εμάς. Χωρίς να λείπει η κοινωνιολογική ματιά και με την επισήμανση της ραγδαίας αναδιανομής του πλούτου, ασφαλώς, η ανωνυμία της πόλης δεν μοιάζει με κρυφόγετο από τις πολιτικές διώξεις ούτε σαν τόπος ενδυνάμωσης του ιδεολογικού αγώνα. Άλλα πώς κατορθώνει κανείς να αντικρίσει τα τόσο κρίτιμα αυτά χρόνια έξω από τα πολιτικά τους καθέκαστα;

Τοσ θεωρεί η Πινακοθήκη, που από τη σύστασή της φέρει τον επιθετικό προσδιορισμό «Εθνική», το κατάλληλο πεδίο συλλογικού αναστοχασμού και ριψοκίνδυνων παραδοχών πάνω σε ακόμα ζωντανά, φλέγοντα γεγονότα που έχουν να κάνουν με την αποτίμωση του τόσο πρόσφατου ιστορικά παρελθόντος. Ως τέτοια, ως δηλαδή «Εθνική», οφείλει να ενοποιεί το κοινωνικό και το πολιτικό σώμα, να προσδοκά τη συναίνεση, έστω και ως προς τον ελάχιστο κοινό παρονομαστή ή σε σχέση με την πραγματική δυσκολία επίτευξής της. Η υπόνοια και μόνο δείχνει εδώ ικανοποιητική και ίδια προκεχωρημένη στο πλαίσιο ενός ευρύτερου ιστορικού αναθεωρητισμού. Ούτως ή άλλως, δεν πρόκειται για μια έκθεση με θέμα τη μεταπολεμική Ελλάδα αλλά για το φαινόμενο της απότομης αστικοποίησης, αν και εφόσον αυτό δύναται να εξηγηθεί με μονωμένα, πέρα και έξω από τα πολυειδή συμφραζόμενά του.

Μπορεί, λοιπόν, ο κατάλογος μιας έκθεσης να διεκδικήσει τον ρόλο

μιας ιστορικής ανασκόπησης, μιας ακόμα πραμάτειας κατανόσης κάποιας προηγούμενης περιόδου; Πάντοτε στην ιστορία υπήρξαν κάτι περισσότερο από αξιοποίησμες οι εικόνες και οι αναπαραστάσεις της, ίσως ακόμα πολύ οι καλλιτεχνικές, εφόσον έρχονται στον καιρό τους να αφηγηθούν και να τοποθετηθούν έκκεντρα στη συγχρονία τους, μάλλον και αυτές εξίσου υπαινικτικά. Η εκ των υστέρων πλαισίωσή τους παρασημονεύει, εμπλουτίζοντας το εύρος των ερμηνειών τους. Τι γίνεται, όμως, όταν ο άλλοτε θεατής τους μετατρέπεται σε «αναγνώστη» τους, εφόσον έχει πια απωλέσει, ευτυχώς προσωρινά, τη δυνατότητα της άμεσης θέασής τους, άρα και αξιολόγησης των πλαστικών ή γενικότερα εικαστικών τους ιδιοτήτων, και αρκείται στις φωτογραφικές ανατυπώσεις τους; Μετατρέπεται μήπως το έργο σε απλό ιστορικό αντικείμενο, σε μία επιπρόσθετη πληροφορία; Κι αυτό, βέβαια, δεν είναι λίγο.

Σε κάθε περίπτωση, τόσο η έκθεση όσο και ο κατάλογός της εγκαινιάζουν πιθανότατα μια νέα περίοδο ως προς τη μεθοδολογία τεκμηρίωσης των έργων και του περιεχομένου τους στην Εθνική Πινακοθήκη. Η ιστορικοποίηση τους συμβαίνει με άλλον τρόπο, ουδόλως νοσταλγικό ή με τη χρήση λυρικών, ιμπρεσιονιστικής λογικής διατυπώσεων, προς έναν περισσότερο «αντικειμενικό, ενδεχομένως όμως και κάπως περιγραφικό ή εικονογραφικό». Ήδη το φιλόδοξο ομολογουμένως εγχείρημα της αντιπαραβολής τους με τα επίδικα σχετικά πρόσφατων περιόδων καταδεικνύει μια καθόλα υποσχόμενη διαφορά. «Πρόσφατων περιόδων» που ήδη βρίσκονται στη διαδικασία της ιστορικοποίησής τους, καθιστώντας τες έτοις ιστορικά διακριτές, ολοκληρωμένες και οριοθετημένες. Κι όλα αυτά, σε μια συγκυρία κατά την οποία τα άλλοτε υποκείμενα που συνετέλεσαν στην εσωτερική μετανάστευση και την αστικοποίηση των μετεμφυλιακών ετών ή οι άμεσοι απόγονοι και κληρονόμοι τους βιώνουν την σε μεγάλο βαθμό αποστέρωση των κατοικιών και των διαμερισμάτων τους, εν μέσω της επελαύνουσας τουριστικοποίησής τους ή της απόδοσής τους στην επενδυτική αρένα. Η πόλη και η αρχιτεκτονική που εξεικονίζονται στην *Αστυγραφία* έχουν πλέον εξωτικοποιηθεί, συγκροτώντας το περιβάλλον ή το σκηνικό άλλων απολαύσεων και νέων εμπειριών, που ελάχιστα ασχολούνται με τους λόγους και τις αιτίες της διαμόρφωσής τους.

Θεόδωρος Ζαφειρόπουλος, Υγρασία, 2024, άποψη της έκθεσης, άψωτος πηλός, νάιλον, αφυγραντήρας, φυκιά από τη Νορβηγία σε χαρτί A4